

v socialistickém Československu (1948-1989)". Na základě rozboru demografického vývoje a sociální politiky se Kučera pokusil o detailnější rozbor populačního vývoje v poválečném Československu. Kučera poukázal na to, jak představy o kolektivní výchově dětí a původní úvahy o tom, že rodina je produktem buržoazní společnosti, který zanikne nebo bude přežívat v jiných formách, ovlivňovaly počáteční sociální politiku komunistického režimu (například zpochybňováním potřeby výstavby nových bytů). Převážná část sociální politiky té doby považované za rodinnou byla ve skutečnosti realizací politiky plné zaměstnanosti žen, kterou diktovali ekonomové-plánovači. Ideologické představy však musely být nakonec modifikovány s ohledem na realitu. Situace rodin s dětmi se začala měnit až na přelomu 60. a 70. let. Následující „návrat do rodiny“ ovšem nelze připsat jen sociální politice, ale i skutečnosti, že v době normalizace se mnozí lidé „stáhli do rodiny“, kde se mohli chovat po svém – ať dobrovolně, či proto, že byli vyloučeni z veřejného života. Od druhé poloviny 70. let se vztah státu k rodině již neměnil.

O ideových přístupech k rodině během období socialismu mluvila ve svém příspěvku Dana Hamplová. Zdůraznila, že komunistický režim přistupoval k rodině ambivalentním

přístupem. Na jednu stranu se snažil rodinu oslabit a zničit tak konkurenční loajalitu a místo, v němž se předávaly tradiční hodnoty, stejně jako všechna revoluční hnutí. Na druhou stranu si politické vedení kladlo za cíl udržovat vysokou porodnost a zvláště v 70. letech si obyvatelstvo svým způsobem podporou rodiny „kupovalo“. Oficiální marxistická sociologie 70. a 80. let se nesla ve funkcionalistickém duchu a rodinu vnímala jako nástroj k plnění společenských funkcí a kritizovala familiarismus a soběstřednost rodiny. Empirické výzkumy z té doby jsou vzácné, jasně však ukazují, že přes deklarované ideály měl celý mimopracovní čas výrazně rodinný charakter, což bylo dáno i velkým podílem samozásobitelství.

Dialog o rodině ukázal nejen ve vyžádaných referátech, ale i v řadě spontánních připomínek přítomných, že téma „rodina“, jak v historickém, tak sociologickém, antropologickém či demografickém bádání je v ČR velmi živé. Forma dialogu se zástupci francouzských badatelů byla v mnoha příspěvcích oceněna jako inspirující pro obě strany. Přivítán byl i záměr, že celé jednání česko-francouzského dialogu o rodině bude v českém jazyce vydáno v CEFRESu tiskem.

Dana Hamplová, Pavla Horská

## Elektronické informační zdroje

Umění práce s informacemi se stalo nepostradatelnou součástí, ne-li přímo samotným předpokladem studia a vědecké práce. Nelze tvrdit, že jím snad nebylo vždy. Časy se však poněkud změnily. S příchodem nejmodernějších technických vymožeností „informační společnosti“ po nás doba vyžaduje novou dovednost. Jsme zahlceni informacemi a vyznat se v jejich ohromném množství se stává dovedností číslo jedna. Netrápí nás již problém nedostatku informací, ale problém, jak najít ty podstatné. K tomu, abychom se lépe orientovali v záplavě bibliografických dat, slouží tzv. *elektronické informační zdroje*.

Co to elektronické informační zdroje jsou? Nazývají se tak databáze prakticky jakýchkoli informací v elektronické podobě. Tyto elektro-

nické databáze kromě toho, že hledanou informaci obsahují přímo nebo na ni odkazují, nabízejí rychlý a efektivní způsob, jak tyto informace vyhledat, třídít, formátovat nebo jinak zpracovat, ukládat, exportovat. Tyto elektronické databáze bývají oborově zaměřeny. Existují tedy samozřejmě i takové, které jsou určeny speciálně pro společenské vědy. Bibliografické (nikoli faktografické) společenskovědně zaměřené on-line databáze, o kterých pojednává tato zpráva, jsou následující: *Web of Science* a *Periodical Content Index (PCI)*, které obsahují abstrakta s odkazy na plná znění textů nebo pouze odkazy, a *ProQuest 5000*, *EBSCO* a *PCI Fulltext*, obsahující plné texty.

*Web of Science (WoS)* je elektronická databáze sestávající z několika citačních indexů (mj. *Science Citation Index Expanded*, *Social Sciences Citation Index*, *Arts & Humanities Citation Index*). Ty sledují citovanost článků

v téměř všech významných vědeckých časopisech z celého světa. Kvalita každého článku je určena tím, kolikrát je citován jinými autory. Výsledkem vyhledávací procedury je pak seznam těchto citací (odkazů) na určitý článek. Podstatou citačních indexů je tedy to, že v databázích můžeme získat jak názvy článků, které odkazují na našeho autora nebo práci, tak seznam jeho vlastních odkazů na jiné tituly. Způsob práce s touto databází je jednoduchý a překvapí i přítomnost abstraktů některých článků. Při vyhledávání můžeme zadat klíčové slovo, jméno autora, název časopisu nebo přímo článek, pokud ho známe. Výhodou tohoto způsobu vyhledávání je, že dokáže najít i ty relevantní články, které jsou tradičním předmětovým či autorským katalogem nedosažitelné. Pro představu: databáze SSCI, určená pro společenskou vědu, zahrnuje asi 3 miliony článků, má průměrný přírůstek 2 700 článků za týden, což znamená okolo 50 500 citačních odkazů týdně. Počet prohledávaných časopisů systémem WoS je asi 16 tisíc (jádro tvoří zhruba polovina). Pokrývají období od roku 1973, některé edice mají retrospektivu dokonce až k roku 1950.

Citační indexy Web of Science jsou dostupné na univerzitním serveru UK na adresách <http://wos.cuni.cz> nebo [www.wos.cz](http://www.wos.cz). Studenti a akademičtí pracovníci mohou využívat ke své práci jejich služeb zdarma.

**Periodical Content Index (PCI)** je rejstříkem názvů článků z více než 3 tisíc společensko a humanitněvědních periodik. Ta jsou v rejstříku už od svých prvních čísel, což u některých znamená dokonce rok 1770, a končí obdobím 1990/1991. Jsou jak akademického, tak populárně-naučného charakteru. Do rejstříku PCI je průběžně zanášeno přes 11 milionů článků z 3 500 časopisů, jazykově se orientuje převážně na západní část světa. Kritéria výběru článků jsou podrobněji popsána na internetových stránkách PCI. Protože PCI je pouze rejstříkem názvů vybraných článků, jeho provozovatel nabízí též další službu: **PCI Fulltext**, což je on-line archiv článků v plném znění. Lze si je ve formátu .bdf stáhnout na svůj počítač k dalšímu zpracování. Tato služba je však zatím ve svých počátcích, proto počet článků s plným zněním není ještě úplný (zatím je to pouze 1,4 miliónu článků). Každý rok by měla

do databáze přibýt čísla 75 časopisů. Konečná bilance rejstříku PCI by pak měla čítat 5 tisíc časopisů a 20 milionů článků. Způsob práce se všemi zmíněnými databázemi je obdobný: zadáváme buď předmět nebo jméno autora, název časopisu či článku. Pro efektivnější vyhledávání je vhodné hledání blíže vymezit (např. jazykem, rokem nebo jinak podle nabízených možností). Databáze PCI a PCI Fulltext jsou dostupné na adresách <http://pcift.chadwyck.com> nebo [www.proquest.cz](http://www.proquest.cz).

**ProQuest 5000** (<http://proquest.com>) prohledává časopisy z oblastí medicíny, obchodu, společenských, humanitních a aplikovaných přírodních věd, telekomunikační či výpočetní techniky. ProQuest 5000 obsahuje hned 22 takovýchto databází. Před vyhledáváním je účelné si zvolit tu, která je pro zamýšlený pojem nejvhodnější. Pak už systém vyhledává přes klíčové slovo nebo název periodika z téměř 8 200 titulů. Chce-li však uživatel najít články týkající se určitého tématu, systém automaticky projde databáze všechny (přesněji řečeno ty, na které má uživatel licenci). Dílčí databáze, které ProQuest 5000 obsahuje, se od sebe dosti liší a to nejen z hlediska svého zaměření, ale charakterem článků. Některé např. obsahují vědecké články, jiné články novinové a některé jsou tvořeny „pouze“ naskenovanými stránkami z novin. Všechny potřebné informace k práci uživatel snadno získá přes ikony „information“ nebo „list publications“. To, zda je článek dostupný v plném znění, uživatel pozná podle ikonky zobrazené vedle titulu a podle typu formátu (*Full Text*, *Text+Graphics* a *Page Image*). Plných textů obsahuje ProQuest 5000 asi 4000 (tj. polovinu z celého počtu). Výborné je, že vybraný článek si uživatel může poslat e-mailem na svou adresu.

Databáze ProQuest 5000 a PCI jsou prostřednictvím národní akademické licence přístupné v akademických ústavech, veřejných knihovnách, muzeích, ministerstvech či Radě vlády pro výzkum a vývoj. Jde o dosud nejširší plošnou licenci v ČR.

**EBSCO host** (<http://search.epnet.com> nebo <http://search.global.epnet.com>) je on-line službou společnosti EBSCO Information Services. Zpřístupňuje uživatelům plnotextové databáze s obecným i úzce specializovaným zaměřením. Každá databáze má svou licenci,